

Bilag til foranstaaende Toldbetænkning.

Om Landdistrikternes Affolkning.

Uddrag af et Foredrag af C. B. Longstaff i Royal Statistical Society d. 20. Juni 1893.

England. Da der stadig tales om Landdistrikternes »foruroligere« Affolkning og skrives mange Artikler om samme Æmne, turde der være Anledning til at tage dette Spørgsmaal op til statistisk Behandling, især da der for Englands Vedkommende foreligger frisk Materiale til en saadan Undersøgelse i den nu foreliggende Folketælling af 1891.

En saadan Undersøgelse er dog ikke saa simpel, som den ved første Øjekast skulde synes, idet Skjelnelinien mellem Landbefolkning og Bybefolkning ikke er let at drage. Ejere og Lejere af Villaer og Landsteder bo saaledes ofte paa Landet, uden at de drages dertil af de samme Grunde som de virkelige Agerdykere, og paa den anden Side ere mange af de Handlende og Haandværkere, der bebo Smaabyerne, en væsentlig Del af Landorganismen, fordi de næsten udelukkende leve af de enkelt liggende Gaarde og Landsbyerne.

Men tiltrods herfor lader det sig dog gjøre at komme til et tilnærmelsesvis rigtigt Resultat, idet Fejlene i nogen Grad opveje hinanden, og de periodiske Folketællinger vise da, at der i England og Wales i Grunden ikke kan være Tale om nogen Affolkning af Landdistrikterne; derimod er Befolkningens Tilvæxt paa Landet ganske vist aldeles ikke i Stand til at holde Skridt med Tilvæksten i Byerne. Byernes Befolkning er

nemlig i de 10-aarige Perioder, der ligge mellem Aarene 1851 og 1891, forøget med henholdsvis 19,41, 18,9, 19,63 og 15,3 pCt., medens Landbefolkningen i de samme Tidsrum kun er steget med 4,12, 7,32, 7,42 og 3,4 pCt. Selv i det sidste Tiaar, da Klagerne over Affolkning have været særlig højrøstede, har der dog altsaa fundet Fremgang Sted, selv om denne har været mindre end i noget andet Tiaar siden 1851.

Denne almindelige Fremgang forhindrer dog aldeles ikke, at Klagerne ere vel begrundede for mange Egenes Vedkommende baade i England og Wales. I 271 af de 632 Tællingsdistrikter, hvori disse to Landsdele ere delte med Hensyn til Folketællingerne, har der nemlig i det sidste Tiaar fundet en betydelig Tilbagegang Sted i Indbyggerantallet, og i de 202 af disse 271 Distrikter var der ligeledes Tilbagegang i det forudgaaende Tiaar. I 23 Grevskaber i England og Wales har Folketallet varieret mellem 8,7 og 5 pCt. Der findes mod Øst en Gruppe Distrikter, der i de sidste 40 Aar have mistet 13,8 pCt. af deres Befolkning, og imod Vest 2 Grupper, af hvilke den ene i 50 Aar har mistet 22,3 pCt., den anden i 40 Aar 19,9 pCt.

Men naar man tager i Betragtning, at disse Landdistrikter ere dem, der have lidt de største Tab, og at der ved Siden af dem er andre, hvor Folketallet er gaaet op og ned, og atter mange andre, hvor Tilvæksten har været stabil, saa maa det indrømmes, at hvor beklageligt et saadant Tab end af mange Grunde er, saa er der dog ingen Anledning til at tro, at Englands Landsbyer staa tomme, og at Landet ligger øde.

Hvor urigtig en saadan Antagelse er, vil fremgaa af følgende Sammenstilling: Wilts, Dorset, Norfolk, Devon og Suffolk have kun faa Byer af betydelig Størrelse. Alligevel har Suffolk, der er tættest befolket af de 5 Grevskaber, 249 Mennesker paa en engelsk □ Mil (4500 pr. dansk □ Mil), og med Undtagelse af Masachussets og Rhode Island er ingen af Nordamerikas Stater saa

tæt befolket. Wilts, der er det mest agerdyrkende Landskab af de 5, og hvis største By, New Sweudon, kun har 37,295 Indbyggere, har 193 Mennesker paa □ Milen, hvilket svarer til New Jersys og er langt mere end Connecticuts, New Yorks eller Pensylvaniens Folkemængde.

Et Fænomen, der fortjener at fremhæves, er det, at det er de allerede i 1851 svagest befolkede Grevskaber, der fremdeles gaa tilbage eller staa stille med Hensyn til Folkemængde, medens de den Gang bedst befolkede Distrikter fremdeles gaa frem. Helt uden Undtagelser er denne Regel dog ikke.

Grunden til Landbefolkningens Tilbagegang i de Distrikter, hvor den finder Sted, og til dens relative Tilbagegang i det Hele maa søges i Gjennemførelsen af Frihandelen. Ved at forringe Priserne paa Korn har denne virket hen imod en Forøgelse af de varige Græsgange, og ved at forøge Omsætningen med fremmede Lande har den forstærket Efterspørgslen efter Arbejds-kraft i Fabriksdistrikterne og Byerne.

Skotland. I Skotland er Befolkningen som Helhed voxet i hvert Aarti i dette Aarhundrede, men for de enkelte Egenes Vedkommende ere Afvigelserne større end i England. Skotland er delt i 33 Grevskaber, og af disse have ikke mindre end 21 havt Nedgang i Folketal ved en af de sidste 6 Folketællinger, saa at altsaa kun 12 have havt uafbrudt Fremgang. Landdistrikternes Affolkning i dette Rige er utvivlsom og betydelig; 3 Grevskaber have nu svagere Befolkning end ved Aarhundredets Begyndelse, 3 naaede deres Maximum i 1831, 1 i 1841, 5 i 1851 og 5 i 1861, 3 i 1881. Af Skotlands 9 Hovedbyer have de 8 Tilvæxt i Folketal, Undtagelsen, er Grenock; af de 8 ligge de 7 i Grevskaber, der ere gaaede frem i Folketal, Perth danner her Undtagelsen. I de sidste 20 Aar er Befolkningen i Byerne i det Hele

tiltaget, Landbefolkningen aftaget. Ligesom i England viser det sig, at Befolkningen voxer, hvor den tidligere var tæt, og aftager i de ogsaa forhen svagt befolkede Distrikter.

Hvismanspørger om Aarsagerne til Landdistrikternes Affolkning, maa det foruden de Grunde, der ere fælles for hele Riget, antages, at Etablering af store Jagtdistrikter ikke have været uden Indflydelse paa Fænomenet. En Undersøgelse i Underhuset har godtgjort, at der i 1883 var udlagt 2,292,153 Acres til Jagtdistrikter, og siden er dertil kommet endnu 274,980 Acres, saa at Arealet nu er over $2\frac{1}{2}$ Mill. Acres. Man kjender dog ikke Tallet paa de Mennesker, der ere blevne fordrevne ved disse Foranstaltninger, men de Landsdele, hvor de ere satte i Værk, vare forud af ringe Værdi for Agerdyrkningen, da de have en Højde over Havet af fra 1000 til 2500 Fod og ere opfyldte af Bjerge. Jordrenten er ogsaa steget med den ny Brug af Jorden.

Man har ogsaa troet at finde en Forklaring i Misforholdet mellem Kjønnene i Skotland, idet der i hele Landet er 107 Kvinder for hver 100 Mænd; men Forholdet varierer fra 89 til 136 pr. 100 Mænd, uden at det bestemt kan paavises, at denne Omstændighed har nogen Indflydelse paa Tilvæxt eller Tilbagegang.

Irland. For Irlands Vedkommende er Affolkningen absolut. I den første Halvdel af dette Aarhundrede levede Befolkningen her i den største Fattigdom; den var doven og skjødesløs, daarlig født, daarlig klædt og levede usselt, men desuagtet tog den bestandig til. Ved Folketællingen i 1841 befandtes det, at der levede 8,175,124 Mennesker paa den »grønne Ø«, og uagtet Udvandringen paa den Tid begyndte at blive betydelig, antoges det dog, at Befolkningen blev ved at voxer, indtil den midt i Aaret 1845 naaede sit Maximum, lidt over $8\frac{1}{2}$ Million. Det kan antages at være utvivlsomt, at det var Kar-

toffeldyrkningen, der muliggjorde denne vedvarende Tilvæxt, der ikke stod i noget rimeligt Forhold til Landets Hjelpekilder eller Indbyggernes Energi. Saalænge Kartofflerne lykkedes, kunde 40 Mennesker fødes ved et Menneskes Arbejde.

Hvor unaturlig stor Irlands Folkemængde den Gang var, vil fremgaa af følgende Sammenstilling:

Irland	havde i 1841:	263	Indbyggere	pr. eng.	□	Mil.
Skotland	» - 1891:	135	»	»	-	»
Wales	» - » :	206	»	»	-	»
Østerrig	» - » :	171	»	»	-	»
Frankrig	» - » :	188	»	»	-	»
Tyskland	» - » :	27	»	»	-	»
Italien	» - » :	274	»	»	-	»

Naar man betænker, at disse Lande enten have mineralske Hjelpekilder, Fabriksvirksomhed eller bedre Klima og bedre Jordbund eller alle disse Fortrin, maa det erkjendes, at Irland var stærkt overbefolket paa hint Tidspunkt.

Saa kom den store Hungersnød, der skyldtes Kartoffelsygdommen, i 1845, 1846 og 1847, og det antages, at der da døde 729,000 Mennesker enten direkte af Sult eller af Tyfus og Feber, der fulgte Hungren i Hælene.

Denne Ulykke fremkaldte en enorm Udvandring dels til England og dels til Amerika, og i 1851 var Befolkningen gaaet ned til $6\frac{1}{2}$ Million Mennesker. Senere har Folketallets Tilbagegang fortsat sig; Folketællingen i 1861 viste en Afgang af 12 pCt., den i 1871 en Afgang af 8 pCt., den i 1881 en Afgang af 4 pCt. og den i 1891 en Afgang af 9 pCt. Denne Tilbagegang falder udelukkende paa Landdistrikterne, idet Byernes Befolkning er steget i Tal, naar man tager den under Et.

Samtidig med Befolkningens Formindskelse indtraadte der imidlertid en almindelig Forbedring i Livsvilkåarerne. I 1851 vare ikke mindre end 355,669 fjerde Klasses Huse, mest Jordhytter, forsvundne, medens der

var 10,084 første Klasses og 54,574 anden Klasses Boliger flere, og følgende Folketællinger have vist det samme. Den stadige Formindskelse af Befolkningen har været ledsaget af stadig bedre Tilstande. I 1891 var der saaledes af de 491,278 Jordhytter, der beboedes i 1841, kun 20,617 tilbage.

Det store Stød til Folketallet kom altsaa her fra en frygtelig Hungersnød, men iøvrigt have siden de Aarsager, der virke i Storbritannien, deres Del i den fortsatte Tilbagegang. Ogsaa her formindskes det korndyrkende Areal, medens de varige Græsgange forøges, og Byerne øve deres Tiltrækningskraft.

Frankrig. Den franske Befolkningsstatistik beherskes af en Kjendsgjerning, hvis Aarsager jeg ikke skal søge at forklare; jeg sigter selvfølgelig til det lave og stadig faldende Antal af Fødsler. I de 20 Aar mellem 1872 og 1891 var Fødslernes Antal i Frankrig 24,65. Mærkeligt nok var Fødslernes Antal i Irland samtidig lidt mindre, nemlig 24,61. Men Ægteskabernes Antal var vidt forskjelligt i de to Lande, idet Frankrig havde 15,40, Irland 8,95, og dertil kommer, at den stærke Udvandring i denne Periode netop berøvede Irland uforholdsvis mange Kvinder i den Alder, da de føde Børn.

Frankrigs Folkemængde var fra Aarhundredets Begyndelse til 1886 voxet med 41 pCt. Men ved Folketællingen i det sidstnævnte Aar viste det sig, at der var Nedgang i 29 af de Departementer, hvori Landet er delt, eller da der ialt er 87 Departementer, i 33 pCt. Ligesom andetsteds er der Fremgang i de Landsdele, der indeslutte store Byer, og hvor en Gang en Provins er begyndt at blive affolket, fortsætter det sig i Reglen.

Man skulde tro, at der mellem 1846 og 1851 havde raset en Landbokrise i Frankrig, da ikke mindre end 100 af 361 Arrondissementer naaede deres Maximum ved den Tid, og siden ere gaaede tilbage. Maaske har

den stærke Udstykning af Jorden, et heldigt Klima og Jordbundens Frugtbarhed fremkaldt en Overbefolkning her, ligesom Kartofflerne gjorde det i Irland, skjøndt Forholdene ganske vist ere vidt forskellige. Den Omstændighed, at Nedgangen i Folketal har været mest intensiv i Departementer med lavest Medlemstal i Familierne, bekræfter dog ikke en saadan Antagelse.

I 1846 udgjorde Byernes Befolkning 24,4 pCt. af Landets Indbyggerantal, i 1886 var Procenten steget til 36. Mellem 1881 og 86 steg Byernes Folkemængde med 626,301 Mennesker, medens Landets aftog med 455,554 Personer.

Den franske Befolkning voxer i det Hele meget langsomt, og Tilvæksten skyldes oven i Kjøbet for en ikke ringe Del Indvandring. I 1851 var de Fremmedes Antal i Forhold til den indfødte Befolkning 1,1 pCt., i 1886 var det voxet op til 2,9 pCt. 26,4 pCt. af hele Folketallet var indvandrede mellem 1861 og 86 skyldes Indvandring af Udlændinge.

Den sidste Folketælling af 1891 viser skarpt, at Byerne fremdeles tiltage, medens Landet affolkes.

Spanien. Folketællingen i 1887 viste, at Befolkningen i hele Landet var voxet med 915,901 Personer eller 5,5 pCt. i 10 Aar. Af Landets 49 Provinser var Folkemængden stationær i 4 og aftagende i andre 4, og dette var agerdyrkende Provinser. Det er utvivlsomt, at en Undersøgelse af mindre Distrikter vilde oplyse, at en lokal Affolkning af langt større Intensitet finder Sted hist og her.

Italien. Resultaterne af Folketællingen af 1891 foreligge endnu ikke, men Tællingen i 1881 viste en ringe Tilbagegang i et Par Provinser. Der har siden fundet en enorm Udvandring Sted til Frankrig, Syd-

amerika og de forenede Stater, saa det tør antages, at Tilbagegangen er bleven stærkere for Landdistrikternes Vedkommende, især da det vides, at Bybefolkningen er i Tilvæxt.

Schweiz. De store Byers Befolkning er i Fremgang, og i 1880 begyndte en Tilbagegang i Kantonerne Argau og Glarus. Tilbagegangen holdt sig her og havde i 1888 bredt sig til Uri, Schweiz, Unterwalden og Ticino.

Holland og Belgien. Bevægelsen fra Land til By er ogsaa her utvivlsom, men til en mere detailleret Undersøgelse har jeg ikke faaet Tid.

Norge. Siden Norge for mange Aar siden begyndte at sende Emigranter ud i et Antal, der forholdsvis endog kunde maale sig med Bevægelsen i Irland, maatte man vente sig en Affolkning af Landdistrikterne, og dette bekræfter sig ogsaa delvis. 4 norske Landsdele havde mellem 1865 og 75 tabt i Folkemængde, og ved den følgende Tælling viste det sig, at Tilbagegangen havde fortsat sig i de 3. Bybefolkningen er vedblivende steget siden 1835, medens Landbefolkningen har stagneret siden 1865.

Sverige. De statistiske Oplysninger vise ikke klart, om der her har fundet nogen lokal Affolkning Sted; men de store Byer voxe meget hurtigt, Landdistrikterne meget langsomt i Indbyggerantal.

Tyskland. I alle Egne var i Perioderne 1875—80, 1880—85 og 1885—90 Tilvæksten større i Byerne end paa Landet. Med Undtagelse af 1 steg alle Byer

med over 100,000 Mennesker stærkt i Indbyggertal; i de fleste bevæger Tilvæksten sig mellem 9 og 20 pCt. Paa den anden Side har Tilvæksten i Landdistrikterne bevæget sig mellem 1 og 5 pCt. Tilvæksten i Bydistrikterne var størst i den 1. og sidste Periode, den lokale Afgang i nogle Landdistrikter størst i den mellemste, men denne tilsyneladende Afvigelse fra det almindelige skyldes en stærk Udvandring. En lokal Tilbagegang for Landbefolkningens Vedkommende har fundet Sted i de to Mechlenburgske Kredse, i 2 Bayerske, 1 Badensisk, 1 Würtembergsk, 1 Schlesisk, 1 Brandenburgsk og 3 Pommerske Kredse. For Kongeriget Preussens Vedkommende foreligger der Materiale til en mere detailleret Undersøgelse, og denne viser, at i 1864 vare af Landets 333 Tællingsdistrikter de 38 i Tilbagegang i Folketal, men allerede i 1867 havde Tilbagegangen bredt sig til 133 Distrikter.

Tyskland har i Sammenligning med England faa større Byer, men alligevel stiger Befolkningen stærkt i Tal, medens Landbefolkningen snarest staar stille trods en stor landlig Industri og trods kunstig Opmuntring af denne.

De dominerende Faktorer ere her øjensynlig en stærk Opblomstring af de tyske Fabriksbyer og en stor Udvandring.

Østerrig. En Sammenligning mellem Tællingsresultaterne i 1869 og 1880 viser, at der da havde fundet Affolkning Sted i 27 Landsdele med ca. 4 pCt. I 1890 havde Affolkningen bredt sig til 57 Landsdele. De store Byer steg i Folketal i den første Periode med 10 til 20 pCt., i den sidste med omtrent 10 pCt.

Ungarn. Ungarns Totalbefolkning gik paafaldende lidt frem mellem 1869 og 80, hvilket dog skyldes en

frygtelig Koleraepidemi i 1873 og 74. Bybefolkningen voxede dog i denne Periode, medens Landbefolkningen i 14 Distrikter aftog med 5 til 13,3 pCt. Mellem 1880 og 90 var Tilvæksten almindelig undtagen i 3 Distrikter, men Byernes Indbyggerantal voxede efter en ganske anden Skala end Landets.

Canada. I den ny Verden skulde man paa ingen Maade vente at støde paa Affolkning og mindst af alt paa en landlig. Her, hvor der er Overflod paa alt, hvor Renter og Jorddrot ere ukjendte Størrelser, burde der jo være et Paradis for Landmanden. Imidlertid fortælle de canadiske Folketællingslister noget ganske andet.

I Provinsen New Brunswick er der 14 Grevskaber; af disse sank det ene ubetydeligt i Folketal fra 1871 til 81, men mellem 1881 og 1891 var der Tilbagegang i 7; for Landdistrikternes Vedkommende var Tabet 8,3 pCt. New Scotland har 18 Grevskaber, hvis Folkemængde voxede i førstnævnte Periode, men i den sidste gik den tilbage i 8, og Tabet var 4,7 pCt. Af Quebecs 61 Grevskaber vare de 10 i 1881 i Tilbagegang i Folketal; i 1891 vare 26 i Tilbagegang.

Skjøndt Ny Frankrig med Hensyn til Fødslernes Antal frembyder en sælsom Kontrast til det gamle Frankrig (Canadas Familier ere de største i Verden), følges de ad med Hensyn til landlig Affolkning.

Hvad det engelske Canada angaar, aftog af Ontarios 48 Grevskaber fra 1871 til 81 kun 5 i Folketal, men mellem 1881 og 91 ikke mindre end 20 med et Tab af 5,3 pCt.

Byernes Indbyggerantal forøger sig i det Hele med rivende Hurtighed.

For de franske Landsdeles Vedkommende kan som Aarsager til Fænomenet anføres: 1) at Ægteskaber stiftes i en senere Alder, 2) at Hang til Coelibat griber om

sig, 3) en Folkestrømning Vest fra og 4) en overhaandtagende Modvillie mod at tjene sit Brød som Agerdyrker. I de engelske Landsdele anføres som Aarsager: Et vel gennemført Forsøg paa ved Folketællingen at undgaa, at Folk regnes 2 Gange, Bevægelsen mod Vest, Anvendelsen af arbejdsbesparende Maskiner i Landbruget, Tilstrømningen til udenlandske Miner og det synkende Antal Medlemmer i Familierne.

De Forenede Stater. Den første Ting, der slaar os, er Byernes enorme Væxt, den anden den kolossale vestgaaende Bevægelse. En enkelt Stat, Nevada, havde ved Folketællingen 1890 i 10 Aar mistet $\frac{1}{4}$ af sin Befolkning. Dette skrev sig fra et almindeligt Opbrud fra de udtømte Miner. Vermont, Maine og New Hampshire stod omtrent stille. Af 27 Staters 1933 Grevskaber tabte i 1850—61 359, i 1860—70 188, i 1870—80 84 og i 1880—90 368 i Folkemængde. Ved sidste Folketælling var der Nedgang i Vermont, Maine, New Hampshire, New York, Ohio, Illinois, Indiana, Jova, Virginia, Kentucky, Tennessee og Nevada. Det absolute Tab er rigtignok ringe, men a priori kunde næppe noget ventes.

Det viser sig, at i Ny England staar mangan Gaard øde, og Ejeren har forladt den, fordi Jordbunden af Naturen var fattig, eller fordi den er udtømt ved Rovdrift — og saaledes ligge store Dele af Amerika hen, fordi Dyrkerne have begivet sig til Byerne eller de vestlige mere frugtbare Landstrøg.

Australien. Folketællingen af 1881 viste, at af Viktorias 16 Grevskaber vare de 6 i Tilbagegang i Folkemængde; ved Tællingen i 1891 vare 5 i Tilbagegang og Tabet var 5,3 pCt. Melbourne er imidlertid i det sidstnævnte Tiaar voxet med 72,6 pCt., og denne By indeslutter nu $\frac{2}{5}$ af alle Koloniens Indbyggere. Altsaa

har Bevægelsen fra Land til By allerede forplantet sig til et saa ungt Land som Viktoria.

Om man end i New Syd Wales ikke direkte vil finde noget Exempel paa Affolkning i Landdistrikterne, kan det dog fremhæves, at Hovedstaden Sydney optager i sig Halvdelen af Koloniens Tilvæxt.

Slutning. Hvor langt har vore Undersøgelser nu ført os? Der er noget, som jeg tror, at alle maa indrømme. I de sidste 40 Aar ere i ethvert Land, nyt og gammelt, i lige Grad hele Verden over Byerne, og i Særdeleshed de store Byer, stegne langt hurtigere i Folkemængde end den øvrige Del af Landene. Jeg har anført Beviser, der godtgjøre dette med Hensyn til adskillige Dele af Storbritannien; det samme gjælder for Europas Fastland, om Frankrig, Tyskland, Norge, Østerrig, Ungarn, Schweiz, Italien og Spanien, ja, jeg kunde gjerne tilføje Belgien, Holland og Sverrig. Jeg har ogsaa vist, at det gaar paa samme Maade i Canada, de forenede Stater, Viktoria og Ny Syd-Wales, i Uruguay og Argentina. Tidligere har jeg vist, at den Folkestrømning fra den fredelige Landsby til den driftige By, der hænger sammen med Byernes hurtige Fremblomstring, i mange Tilfælde er meget stor. Ikke blot er Landbefolkningens Tilvæxt bleven anvendt til at rekrutere de Industridrivendes Skarer i Byerne, men Bondestanden er ofte bleven tappet saaledes, at der har vist sig en virkelig Formindskelse i dens Rækker fra Folketælling til Folketælling.

En saadan Affolkning har, hvad Irland angaar, været almindelig; men en ligeartet, skjøndt i høj Grad væsentlig forskjellig, Affolkning har fundet Sted i Frankrig, Skotland og Wales, i ringere Grad ogsaa i England. Den er et Faktum, der kommer med i Beregningen med Hensyn til Norge, Italien, Schweiz, Spanien, Østerrig og Ungarn. Mindre heftig, skjøndt stadig gjørende sig

gjældende, iagttages den i Tyskland. Hvad Amerika angaar, vil jeg fremhæve Canada og de forenede Stater; Spor findes ogsaa i Australien.

Men skjøndt Landdistrikternes Affolkning er almindelig, saa maa de Fakta, jeg har anført, dog vel bevise, at dens Intensitet er bleven stærkt overdreven. Selv paa de Steder, hvor den er størst, er Udtyndingen af en saadan Art, at man kan se paa den med Sindsligevægt.

Hvad er imidlertid Grunden til dette vidtrækkende Fænomen?

Er det et fejlagtigt Administrationssystem? I saa Fald slutter det sig ikke til nogen bestemt Regjeringsform, siden det er lige virksomt under republikanske Institutioner, militær Absolutisme og konstitutionelt Kongedømme.

Er det et fejlagtigt Landbrugssystem? Dette Spørgsmaal maa besvares med et andet: Ligner Englands Landbrugssystem Frankrigs? Ligner det gjældende System i de forenede Stater, Canada eller Australien noget andet Lands System? Jeg vil ikke paastaa, at Landbrugssystemerne ere helt uden Indflydelse i denne Sag, men den væsentlige eller afgjørende Grund til Landets Affolkning kan ikke søges her.

Er det Frihandelen? Paa en Maade ja! Men Fænomenet er foreneligt med en streng Beskyttelse. Husk at Grundene, hvilke de saa ere, maa bringes til Anvendelse overfor Celter og Angelsachser, Teutoner og Latinere. Fra Nordkap til Apennerne ere disse Grunde i Virksomhed. Selvejergaarde og Fæstegaarde, store Landbrug og smaa ere i høj Grad berørte af dem. Irlænderen, der raaber op om sit Landliv, sætter over Havet og findes, hvor? I Urskovene? Paa Prairien? Nej, langt oftere i de østlige Staters store Byer.

Hvor skal da Grunden søges? Jeg for mit Vedkommende tøver ikke med Svaret.

Det er for det første utvivlsomt, at mange Grunde virke henimod det almindelige Resultat, og det kan godt

tænkes, at en Kjæde af disse samvirkende Grunde, der ellers ere af underordnet Betydning, paa enkelte Steder under særlige Vilkaar kunne faa en aldeles overvejende Betydning. Med dette Forbehold skal jeg dristig vedgaa, at jeg tror, at Hovedgrundene ere disse to: Smagsvalget og økonomiske Hensyn.

Landmanden ønsker meget hyppig at bosætte sig i Byen, medens Borgeren langt sjeldnere tænker paa at flytte paa Landet. Denne, om jeg saa maa sige, følsomme Side af Sagen har vistnok ikke lidt at sige, hvorvel den kun kan henregnes til de »forberedende« Grunde. Som »tilskyndende« Grund kan derimod nævnes de forbedrede Kommunikationsmidler. Den Mand, der ønsker at bryde op, finder nu Vejen beredt for sig; før var Rejsen dyr, langvarig og besværlig, nu er den let og billig. Presse og Post sætte By og Land i Forbindelse; man hører, hvor der er Trang til Arbejdere — og denne Trang voxer stadig i Byerne. Det Arbejde, der forhen var paa Landet ved Husflid og Haandværk, er helt absorberet af Byerne, og derved er ogsaa Indtægten ved at spinde faldet bort.

Men selv dette er ikke den betydningsfuldeste Virkning, de forbedrede Samfærdselsmidler have havt. Der var en Tid, da ethvert Land maatte skaffe sig selv Føden indenfor sine egne Grænser; var der den Gang ikke god Jord nok, maatte daarlig Jord dyrkes op. Nu kunne vi vælge. Hvis vi høre, at der er overflødigt Korn i Ægypten, kunne vi købe det, ellers kunne vi gaa til Dakota eller Minnesota og nedsætte os der. Det er lidt afsides, men vi ere jo ikke saa sentimentale, at vi absolut ville blive under det gamle Flag; nej, lad os rejse!

Saa opdager Mennesket pludselig, at det er bedre at overlade Agerdyrkingen til andre; de kaste sig hellere over den frie Handel, der byder saa store Fordele.

Er Udvandringen fra Land til By nu noget, man skal glæde sig over, eller er det modsatte Tilfældet?

Jeg har aldrig hørt mere end ét Svar: at det landlige Liv er mere naturligt, og at man af den Grund bør foretrække det for Bylivet. Lidt Poesi have vi jo alle i Livet, selv om den kun sjældent kommer frem paa Overfladen.

At Bylivet ikke er saa sundt som Landlivet, er uomtvisteligt. Imidlertid — Lægekunsten er jo nu saa vidt fremskreden, at mange ere tilbøjelige til at se bort fra dette Faktum.
